

GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK

Gyógyszerészet 50. 762–768. 2006.

Kazay Endre gyógyszerész életéről¹
(1876–1923)

Dr. Lárencz László

Idén *Kazay Endre* (1876. november 10. – 1923. április 20.) születésének 130. évfordulójára emlékezünk. Ebből az alkalomból megkísérlem bemutatni e neves személyiség rendkívül gazdag életútját, kiemelve újabb kutatási eredményeimet is. Ezzel szeretnék segítséget adni ahhoz, hogy megértsük: milyen élete is volt *Kazay Endrének* a hétköznapiok küzdelmeiben, mennyi minden segítette és – sokszor – akadályozta tudományos munkálkodását.

Kazay Endre szülei (*Kazay András* és *Fuchs Brigitta*) 1888–1889-ben egy kis birtokot vásároltak Misztótfaluban, ahová kiköltözött a család. A falu Nagybányától mindössze néhány kilométerre van. Itt éli a család az életét, innen jár iskolába Nagybányára *Kazay Endre* is. Kazaynak négy testvére volt: *Veronka* (1870–1929), *Ferenc* (1874–1913), *József* (1880–1957) és *Lajos* (1886–1927). „A ritka szépségű misztótfalui tájon nevelkedett és a malomházas szülői otthonban töltötte gyermekkorának legnagyobb részét *Kazay Endre*, a kiváló gyógyszerész nagybátyám” – írja *Kazay Lajos* (1921–1987).

Az alkotni vágyó harcos ifjú innen indult el a kezdetben olyan sokat ígérő és szinte mindvégig termékeny, ugyanakkor elszomorítóan fárasztó és viszontagságos életpályáján. Élete a balszerencsével párosuló, drámai történelmi fejlemények folytán (I. Világháború stb.) a valóságban sokkal elviselhetetlenebbnek bizonyult, mint ahogy azt ő – átlagosan mérsékelt – borúlátásával „sejteni” engedte, s amely végül is korai tragikus halálához vezetett.

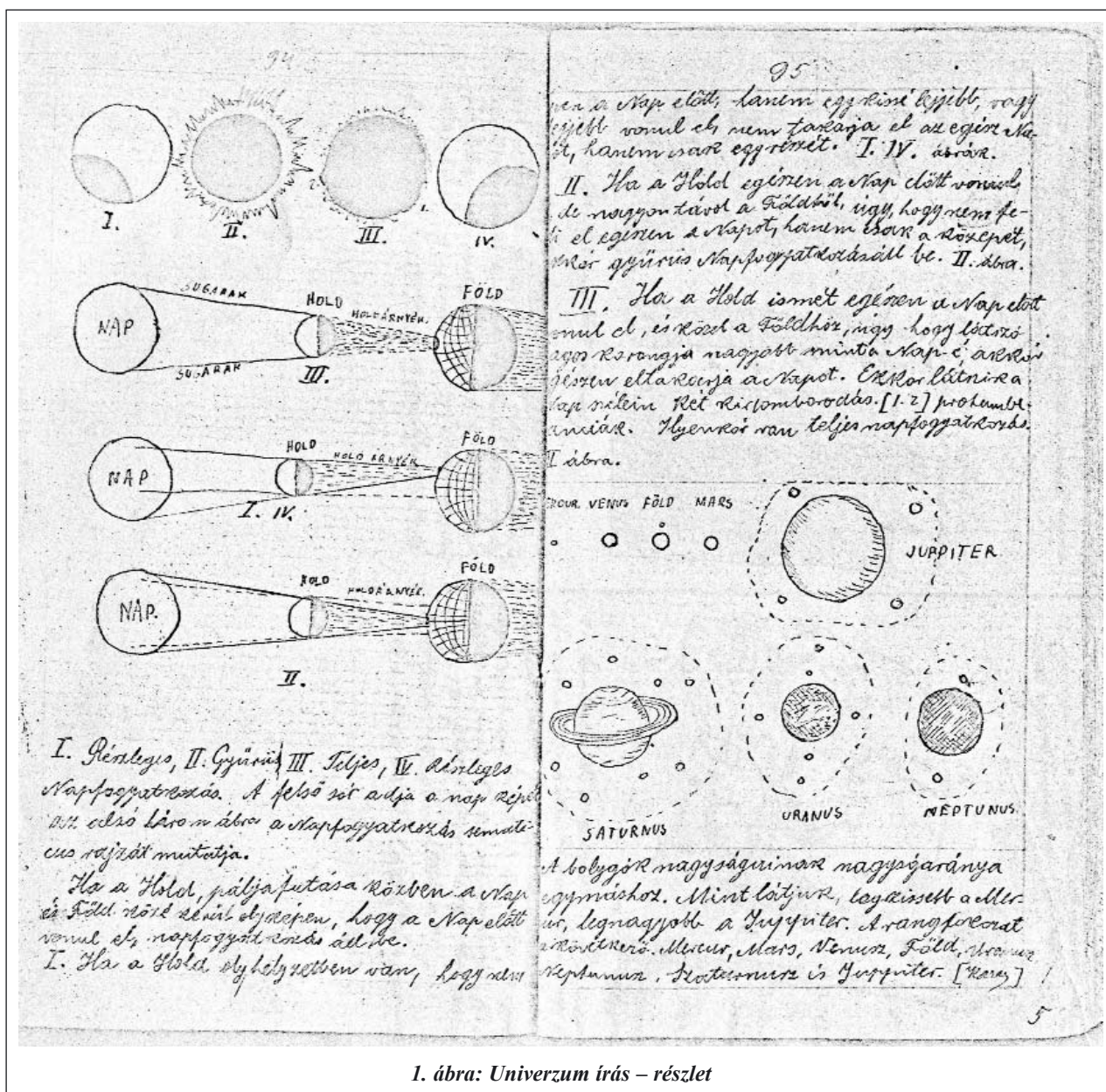
A Nagybányán végzett elemi iskolát követően *Kazay Endre* a gimnázium hat osztályát a minoriták intézetében járta ki ugyanott. Tehetsége már ekkor megmutatkozott. Ötödikes gimnazista volt, amikor 1893-ban közel 100 oldalas értekezést írt „*Univerzum*” címmel, számtalan kiváló rajzzal illusztrálva, az élet keletkezéséről, lényegéről, az emberi értelemről és a „világ-mindenség” fejlődéséről. Mint írja, „nem úgy vizsgálok a természetet, mint pap vagy államférfi, hanem mint természettudós. A világ, az anyag is állandó moz-

Kazay Endre

gásban, fejlődésben van, dialektikusan fejlődik – fejti ki a tanulmány VI. fejezetében. Az a kérdés már most, hogy az állat- és a növényvilág megmarad-e a mai állapotban? Ha igen, akkor a Földnek egy másik átalakuláson kell átmennie. Az ember ez idő szerint a legtokéletebb teremtmény a Földön. De volt idő, midőn a majmok képezték a Föld legtokéletebb lakóit. Ebből következik, hogy évmilliók múltával új, tökéletes lények fogják lakni a Földet, akikhez hasonlítva az ember olyan lesz, mint most a majmok hasonlósága az emberhez. Ha a Föld folyton fejlődik, akkor figyelembe kell vennünk azt, hogy az ember is képes magasabb szellemi fejlődésre, és egyáltalában nincs a természetnek szüksége arra, hogy új, tökéletesebb lényeket hozzon létre, mert tekintve az ősember szellemi képzettségeit és egy mai tudósét, a különbség olyan nagy, hogy bát-

¹Dr. Lárencz László: „*Kazay Endre* neves magyar gyógyszerészre emlékezünk, születésének 130. évfordulóján” c. nagyobb tanulmánya alapján összeállította *Kutas Jenő*.

1. ábra: Univerzum írás – részlet

ran mondhatjuk, hogy a mai ember máris egy új tökéletes lény, melyhez hasonlítva az ősembert, az utóbbi valóságos vadállat.”

Amennyiben a „Kisértkezés”-t áttanulmányozzuk, láthatjuk, hogy Kazayt, mint serdülő gyermeket élénken foglalkoztatta még az űrutazás is (1. ábra), az idegen bolygón való séta, így többek között a „Képzelt utazás a Holdba” (a 44. old.-on).

Kazay Endre szerteágazó érdeklődése mellett jó tanuló is volt. Ezt igazolják a minorita rend nagybányai főgimnáziumának évkönyveiben található bejegyzések. Végbizonyítványai:

– I. év (1889/1889): Tanári testület ítélete: „jó eredménnyel”;

– II. év (1889/1890): évkönyve hiányzik;

ítélete: Jó eredménnyel....	IV - ik oszt.
(a II - ik osztály évkönyve hiányzik)	1891 - 92.
III - ik oszt. 1890 - 91.	- oszt.főnök Marossay Sándor
oszt.főn. Marossay Sándor	10. Kazay András
12. Kazay András	- latin 36
(innen tudni meg, hogy a második osztályt jó eredménnyel végezte)	- term.rajz jeles
- latin elégséges	- mennyiségtan jeles
- földrajz jeles	- mértani rajz jeles
- mennyiségtan 36	
- mértani rajz jeles	V - ik oszt. hiányzik
- felsőbb osztályban léphet!	

Kiírta: Rácz Albert
lejegyezte: Kazay András
1976. XII. 2.

2. ábra: Kazay Endre (András) gimnáziumi bizonyítványai – másolat

Kazay Endre élete évszámokban

- 1876. november 10.: születése Nagybányán
- 1889-től: hat gimnáziumi osztályt végez a minoritáknál Nagybányán
- 1894 augusztusától: gyakornok Ember Elek *Arany Sas* gyógyszerertárában Nagybányán
- 1897: gyakornok Szilágysomlyón Balázs Zsigmond gyógyszerertárában
- 1897. október 29.: gyógyszerész-gyakornoki vizsgát tesz Kolozsvárott
- 1897: megjelenik első közleménye a *Gyógyszerészi Hetilap*-ban
- 1897-től: gyógyszerész-segéd Szilágysomlyón, majd Marosludason, Nagybányán és Debrecenben;
- 1900: megjelenik négykötetes műve, a *Gyógyszerészi Lexicon* Nagybányán (a két utóbbi kötet 1901-ben)
- 1901 őszétől: gyógyszerész-hallgató a Budapesti királyi magyar Tudományegyetemen
- 1903: megjelenik az *Organicus chemia alapfogalmai c. egyetemi jegyzete* Budapesten
- 1903. június 15.: átveszi gyógyszerészi oklevelét
- 1903: rövid ideig tanársegéd Than Károly (1834–1908) kémiai intézetében
- 1903: bérlő özv. Királyi Miklósné gyógyszerertárában Ógyallán, tudományos kutatásokat folytat a helyi *Csilagvizsgáló Intézetben*
- 1905. július 29.: házasságot köt Blahó Arankával
- 1908: megjelenik az *Organicus chemia alapfogalmai c. egyetemi tankönyve* Nagybányán
- 1908-tól: gyógyszerertár-tulajdonos Nagyszalotnán
- 1909. június 20.: megszületik Adél nevű leánya
- 1910. január 10-től: igazgató-fővegyész a budapesti *Galenus Gyógy- és Vegyszergyárban*
- 1913: megjelenik a *III. Magyar Gyógyszerkönyv elemző módszerei c. gyakorlati egyetemi jegyzete* Budapesten
- 1915. március 1-től: gyógyszerertár-bérlő Virágh László *Szentháromság* gyógyszerertárában Vaskóh-n
- 1918 szeptemberétől: gyógyszerertár-tulajdonos a *Magyar Korona* gyógyszerertárban Vértesacsán
- 1920. június 24.: megszületik Brigitta nevű leánya
- 1923. március 6.: megtartja utolsó tudományos előadását Budapesten
- 1923. április 20.: meghal Vértesacsán

(Forrás: Kazay Endre 1876–1923 c. ünnepi poszter a CPhH XIII-on Budapesten 2006. május 25–27-én; szerző: Ferentzi Mónika)

– III. év (1890/1891): Latin: elégséges; Földrajz: jeles; Mennyiségtan: jó; Mértani rajz: jeles; „felsőbb osztályba léphet” bejegyzés (2. ábra);

– IV. év (1891/1892): Latin: jó; Természetrajz: jeles; Mennyiségtan: jeles; Mértani rajz: jeles;

– V. év (1892/1893): Évkönyve hiányzik;

– VI. év (1893/1894): Latin: jó; Történelem: jó; Természetrajz: jó; Mennyiségtan: jó; Görög: jeles.

A VII. és VIII. osztályok évkönyvében, valamint az érettségizők nyilvántartásában nem szerepel Kazay Endre neve.

A családi visszaemlékezés szerint még gimnazista korában tanult meg kitűnően orgonálni. A reggeli misén többször – alkalmilag – egyházi éneket játszott a minorita kistemplomban. Egyes adatok szerint a gimnázium utolsó évében a minoriták intézetében lakott.

Kazay Endre gimnazista korában nem egyszer hangoztatta a családjá és rokonsága körében azon szándékát, hogy pap szeretne lenni. Annak okát pontosan nem lehet tudni, hogy miért nem így történt, de feltételezhető, hogy gimnáziumi tanulmányai során kiváló tanárai megkedveltették vele a természettudományokat, melyet ékesen bizonyít a fent említett „Univerzum” című tanulmánya is.

Gimnáziumi tanulmányainak befejezése után érdeklődésének megfelelő pályát választott. Az *Ember Elek* által vezetett nagybányai „Arany Sas”-hoz címzett patikába került, ahol 1894. augusztus 20-tól 1897. augusztus 20-ig gyakornokoskodott. Mestere a maga korában nagy tekintélyű, természettudományokat kedvelő gyógyszerész volt, akinek oroszlánrésze volt abban, hogy tanítványának figyelme a tudományos kutatás felé irányult [1].

Tehetsége, kutató szelleme a gyakornoki vizsga [2] letétele után (Kolozsvár, 1897. október 29.) bontakozott ki. Tanulmányainak, megfigyeléseinek eredményeit cikkekben jelenteti meg a korabeli szaklapokban.

Első közleménye 1897-ben „Néhány gyógyszer elnevezés etimológiája” címmel a *Gyógyszerészi Hetilap* „Tudományos közlemények” c. rovatában jelent meg. Bevezető soraiban vállalkozását így indokolja: „Ma már minden tudományágban megindult a mozgalom a terminus technikusok megmagyarázására. Alig van ága a természettudománynak, melyben nagyobb tér nyílna a kutatóknak a nevek megmagyarázására, mint a botanica összekötve a gyógyszerertannal.” Ugyancsak e lap hasábjain közölte: „A chinin-sók optikai tulajdonságai”, az „Ismeretlen erők ismeretlen hatásai”, a „Polemia az Ung. emolliensről”, az „Új színelmélet”, a „Pastilla sajtó” és az „Az aranycsinálás mestersége” című dolgozatait.

Kazay Endre életének helyszínei

(Forrás: Kazay Endre 1876–1923 c. ünnepi poszter a CPhH XIII-on Budapesten 2006. május 25–27-én; szerző: Ferentzi Mónika)

„Mint egy hatalmas szimfónia, már e munkáiban is felszillannak a változatos motívumok” – írja dr. Végh Antal professzor – „és előre sejtetik azt az ötletgazdagságot és polihisztóri tudást, amely a páratlan kísérletezői és szellemtudományi készséggel megáldott Kazaynak munkásságára jellemző. Szinte elképzelhetetlen, hogy az állandó mostoha életviszonyokkal küzdő ember, aki gyakran valamely Isten háta mögötti porfészekben élt, kultúrközponttól távol, olyan könyvtári és laboratóriumi lehetőségektől elszakítva, melyek mind a bűvárkodást lennének hivatva elősegíteni, miként talált időt és módot ennyi közlemény megírására. Még nagyobb a bámulatunk, ha írásai változatossága mellett figyelembe vesszük az azokban megnyilvánuló eredetiséget és tudást” [3].

A Gyógyszerészi Lexicon kézirata már 1898 végére elkészülhetett, hiszen Kazay Endre ebben az időben az alábbi levéllel fordult a Gyógyszerészi Hetilap Szerkesztőségéhez: „A gyógyszerészet régen hiányát érzi egy olyan könyvnek, melyben az összes gyógyszerészeti ismeretek minden hosszabb keresés nélkül fellelhetők legyenek, eme hiányt igyekeztem én szerény tehetségem szerint némileg pótolni, midőn számos évet átdolgozva, a legtekintélyesebb szakkörök műveiből összeállítottam a Gyógyszerészi Lexicon-t. Eme könyv nemcsak útmutatóul szolgál a gyógyszerész tudományok tömkelegében, hanem mindenről kimerítőleg ad felvilágosítást, magába foglalja mindazt, amire a gyógyszerésznek szüksége lehet, s egy egész szakkönyvtárt helyettesít”. A Szerkesztőség válasza tömör volt: „A Gyógyszerészi Lexicon tekintettel a szakirodalom iránt tanúsított általános közönyre, csupán csak annyi példányban fog megjelenni, ahány megrendelő lesz, s utólag nem lesz beszerezhető” [4].

Az 1546 oldalas munka 1900–1901-ben megjelent Nagybányán, Molnár Mihály nyomdájában. Kazay ekkor készült egyetemre és mindössze 24 éves volt. Kazay forrásként az 1898-ig megjelent, Európában ismeretes szakirodalmak zömét felsorolja. Közéjük tartozik pl.: J. Jacob Berzelius: Lehrbuch de Chemie; Haager H. dr.: Pharmacopoeae diversae; Issekutz, Jakabházy és Nyiredy: „Gyógyszerisme” c. könyve, a Magyar Gyógyszerkönyv I., II. és az Osztrák Gyógyszerkönyv V., VI., VII. kiadása; E. Merck: Verzeichnis sämtlicher Praeparate Drogen und Mineralien mit Erläuterungen (1897) c. munkája [5].

A cím megnevezése: „Gyógyszerészi Lexicon”, az összes gyógyszerészeti tudományok enciklopédiája, amely nem fejezi ki a négy kötet valódi tartalmát, mert valójában jóval több annál. Betűrendben nemcsak a gyógyszerek kémiai képletét, hatásmechanizmusát és gyógyászati indikációját közli, hanem a könyv egyben belgyógyászati kompendium és orvostörténeti enciklopédia is, továbbá megtalálható benne az Európában addig publikált gyógyszerészi és kémiai tudományos munkák kivonata is. Munkájából csupán a költséges képillusztrációk hiányoznak.

Kazay Endre gyógyszerészi diplomáját a Budapesti Egyetemen szerezte. A jegyzőkönyvek tanúsága szerint az alábbi eredményekkel vizsgázott:

– 1901. december 21.: Természettan – elégséges (Eötvös Loránd);

– 1902. június 6.: Növénytan – kitűnő (Mágocsy-Dietz Sándor), Vegytan – kitűnő (Lengyel Béla); Általános eredménye – „kitűnő”;

– 1903. május 20–27.: Gyógyszerészgyakorlati szigorlat: Gyógyszerészismeret – „kitűnő”; Kémia – „kitűnő” (Than Károly). I. szigorlat: 1903. május 27.: Vegytan – „kitűnő” (Lengyel Béla). II. szigorlat: 1903. június 15.: Gyógyszerismeret – kitűnő; Gyógyszerészet – kitűnő. Eskü: 1903. június 15.; Végleges eredmény – kitűnő [6].

Az egyetemen évfolyamtársa volt többek között Koritsánszky Ottó, Medzibrodsky Ignác, akikkel élete során is jó baráti kapcsolatot tartott fenn. Kazay temetésekor a búcsúbeszédet Koritsánszky Ottó tartotta [7]. Az egyetemen eltöltött két év alatt sem tudta megismerni azt az irányt, amelyet a természettudományi irodalommal foglalkozónak követnie kell, sőt Lengyel Béla professzor, az egyébként tevékeny önképzőköri működését felmutató fiatalember az egyik felolvasása után szemrehányó megjegyzéseket tett a felolvasó fegyelmezetlen természettudományi felfogásaira.

Tanulmányai elvégzésére Kazay Endre otthonról konkrét, bár lehet, hogy nem a legkielégítőbb anyagi támogatást kapott, melyet maga is igazol szüleihez írt későbbi levelében. „Kedves jó Szüleim hosszú életük munkájából nevemre 5000 lejt deponáltak a nagybányai bankba, ámbar én erre a pénzre nem számítottam, neveltetésemmel sok gondot okoztam, amit mindig igyekeztem legalább jó hírnévvel visszafizetni, s a Kazay névnek becsülést szerezni, de most kénytelen vagyok arra igényt tartani, mert ha nem is vagyok nyomorban, de mindnyájunkkal együtt nagy gondok között élek.”

Még szigorló gyógyszerész, amikor megjelenik az egyetemen házagpótló *Organikus chemia* c. egyetemi jegyzete (1903), amelyet tudományosan is bizonyított kísérleti eredményeivel kibővítve 1908-ban újból kiadott, immár könyv alakban. Munkájának fő célja volt, hogy a kezdőkre való tekintettel jól áttekinthető képet adjon a szerves vegyületek óriási csoportjáról. Ennél fogva nagyobb súlyt helyez a szerves kémiába tartozó főbb fogalmak és vegyületcsoportok definiálására és az egyes vegyületek előállítására. Kazay e könyvében a vegyületeket illetően rövid történeti visszatekintést ad a felfedezést, előállítását és elnevezését illetően. Pl.: „A szerkezeti teoriát 1860-ban állította fel Kekulé Frigyes Ágost (1829–1895) bonni tanár, aki elődeit – saját vallomása szerint – egy küküllő-vidéki magyar családtól származtatta”. Kazay e könyvében elfogadott munkáinak eredményeit párhuzamosan ismerteti más eredményekkel, kutatásokkal. Ilyen pl. „a Kazay-féle oxydimetriás” eljárás (9. oldal). Schulek Elemér pro-

3. ábra: Ógyalla Gyógyszertár – Kazay Endre és Blahó Aranka

fesszor az 1940-ben Kassán megtartott *Kazay* emlékelőadáson elhangzott, „A gyógyszer és az ember” c. beszédében kiemelte: „*Kazay Endre* a külföldi és a bel-földi szakfolyóiratokban tette közzé értekezéseit, melyekben az elhivatott tudós és tudományművelő ötle-tességét és eredetiségét csodálhattam. Hihetetlen szor-galma, univerzális érdeklődése és tudányszomja poli-hisztorokra emlékeztet. Ha volt életében egyéni tragikum, már azt csak kevésbé érezzük. Annál tisztá-ban áll előttünk az az érték, mellyel a Magyar Gyógy-szerészet erkölcsi tökéjét gyarapította” [8].

Kazay Endre elsőéves egyetemi hallgató volt, ami-kor szavazattöbbséggel beválasztották a Segély és Ön-képző Egylet „Tiszti karába”, aljegyző titulusba [9]. A budapesti egyetemi gyógyszerész hallgatók Segély és Önképző Egylete 1901. október 3-án tartotta alakuló közgyűlését, melyet *dr. Lengyel László* egyetemi tanár, mint az egyesület gondnoka is jelen volt.

A „kitünően” végzett *Kazay Endrét*, a kiváló tehet-séget, a kémiát és a természettudományokat nagysze-rűen művelő fiatal gyógyszerészt 1903-ban *Than Ká-rolly* meghívta intézetébe tanársegédnek. A jó jövedel-mezőség, a csillagda és meteorológiai intézet lehetősé-gei azonban *Királyi Miklós* örökösének „Szenthárom-sághoz” címzett gyógyszerertárába Ógyallára csábítot-ták, ahol 1903. július 16-tól október 2-ig gondnokként működött, majd 1908. július 1-ig bérbe vette a gyógy-szertárat (3. ábra). Az ógyallai csillagvizsgáló, továb-bá *Konkoly-Thege Miklós* meteorológiai és földmág-nességi obszervatóriuma vezetőivel és tisztségviselői-vel hamarosan baráti viszony alakult ki és sokat tanult tőlük. Célul tűzte ki egyes vizsgálóműszerek egyszerű-sítését, így refraktométert, polarimétert és spektrofoto-métert szerkesztett, melyekkel értékes megfigyeléseket tett. Megállapításait igyekezett a gyakorlatba átvinni, megvalósítani, illetve értékesíteni. Ilyen a „Salétrom-sav kvantitatív meghatározása új kolorimetrikus úton” [10], illetve az „Egyszerű képlet a spektrum vonalak hullámhosszáinak meghatározására a különböző skálá-jú spektroszkópokhoz” [11] c. munkája.

Ebben az időben a gyógyszerészettől eltérő témájú értekezései is megjelentek. Ilyen pl. „A légköri csapa-dékok chemiai analysise” [12]. A magyar méhészet zsebnaptárának III. évfolyamában a „Méhészeti zseb-könyv” 1904. évi számában a 107. oldalán kezdődik *Kazay Endre* cikke, melyben több fejezetben ír „a vi-aszról” és annak gyógyászati vonatkozásairól.

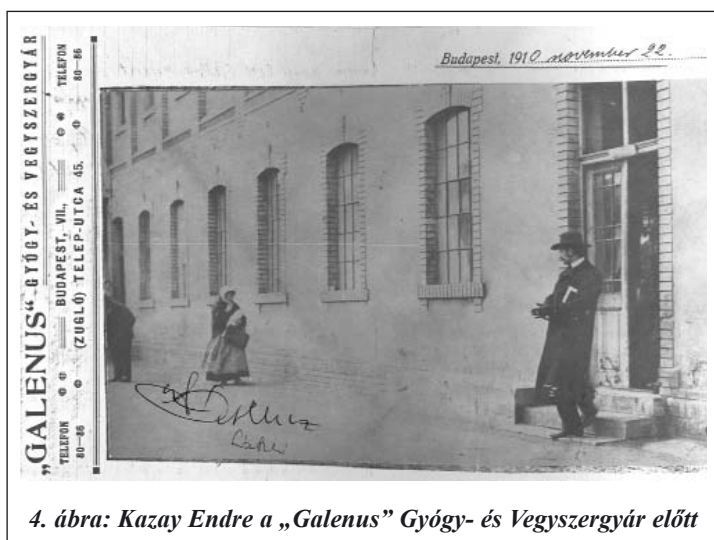
Ógyallán komoly tudományos élet folyt, hiszen a csillagvizsgálót *dr. Konkoly-Thege Miklós*, a Budape-s-ti Meteorológiai Intézet későbbi igazgatója alapította és kiváló szakembereket nevelt utódaiként. *Kazay* pati-kája olyan volt, mint a „kaszinó”: az orvos, a pap, a ta-nító, a csillagász és a falu tanultabb emberei voltak gyakori vendégei” [13].

Feleségét, *Blahó Arankát* 1903–1904 telén ismerte meg az Ógyallához közel eső Érsekújvárott, egy jégün-nepély alkalmával. *Kazay* rövid ideig udvarolt, majd eljegyezte választottját [13]. A „Gyógyszerészet” cí-mű, Misztótfaluban nyomott lap a következőket írta: „*Kazay Endre* misztótfalusi születésű, ógyallai gyógy-szerész a Gyógyszerészi Lexicon szerkesztője elje-gyezte *Blahó Arankát* Érsekújvárról ... 1905. április 20-án”. 1905. július 29-én Érsekújváron „örök hűse-get” esküdtek egymásnak. Házasságukból két gyermek született: 1909. június 20-án Nagyszalotnán *Adél* (†1944 december 31.), 1920. június 24-én Vértesacsán *Brigitta Erzsébet* (†1944. december 29).

Kazay Endre házasságkötése után is folytatta inten-zív kutató munkáját. „Egész pályafutása ritka szép pél-dája annak, hogy az igaz tehetséget tétlenségre kárho-zatni lehetetlen. Mindig voltak eszmék, mindig megta-lálta az eszközöket és az időt is végrehajtásukra. Ami másnak fárasztó munka lett volna, nála szellemi fel-üdülés számba ment.” – írja *Ilosvay* professzor [14].

Kazay Endre több évi ógyallai munkásság után 2 évig a nagyszalotnai gyógyszerertár tulajdonosa lett. Tu-dománys munkásságát itt is folytatta. Egyik levelében így írt sógornőjének, *Blahó Máriának*: „Az elmúlt hé-ten voltam Pesten, vittem két koffer régi patikaedényt, könyveket, sőt az általad nagyon tetszett régi mérleget is a súlyokkal. E csomagok tartalmát átadtam a jöven-dő patikamúzeumnak ... tudod az jutott eszembe, amit Apa is mondott (úgy emlékszem Vörösmarty-tól), a múltat tiszteld, a jelenben tartsd a jövőnek. Utána el-mentem a Király utcába *Török* gyógyszerészhez, mert írta, hogy meg szeretne velem ismerkedni. Igen kedé-lyes öreg Úr volt. Ő hívott a „Galenus” gyárba. Úgy döntöttünk, hogy elmegyünk Pestre, a gyárban megva-lósíthatom az elképzeléseimet. A múzeumban ott volt *Ernyey József* is, aki ismerte a vitt képek eredetét, a porcelán edényeket is, tudod Gyallán is volt patikus. Igen sajnáltam, amit ott hagytam, de megőrzik. *Adélka* öreg korában is láthatja még... mert megőrzik” [15].

A falusi magány, a kultúrkörnyezet hiánya nem volt kedvére, ezért elfogadta a Reanal Finomvegyszergyár elődjének a „Galenus” Gyógy- és Vegyszergyár tulaj-

4. ábra: Kazay Endre a „Galenus” Gyógy- és Vegyszergyár előtt

donosának meghívását, amelyet mint „igazgató-fővegyész” 5 éven át vezetett (1910. január 15-től 1915. március 1-ig) [16]. (4. ábra). Ezzel párhuzamosan szerkesztője, főmunkatársa a Gyógyszerészi Hetilapnak. A korabeli lapok hírül adták: „Kazay Endrét a „Galenus” gyár igazgatóját, a magyar gyógyszerészkar egyik legkiválóbb tagját kinevezték a Fővárosi Drogista Szakiskola vegytan tanárának”. Mellékállásban dolgozott itt 1912. októbertől 1915. júniusáig.

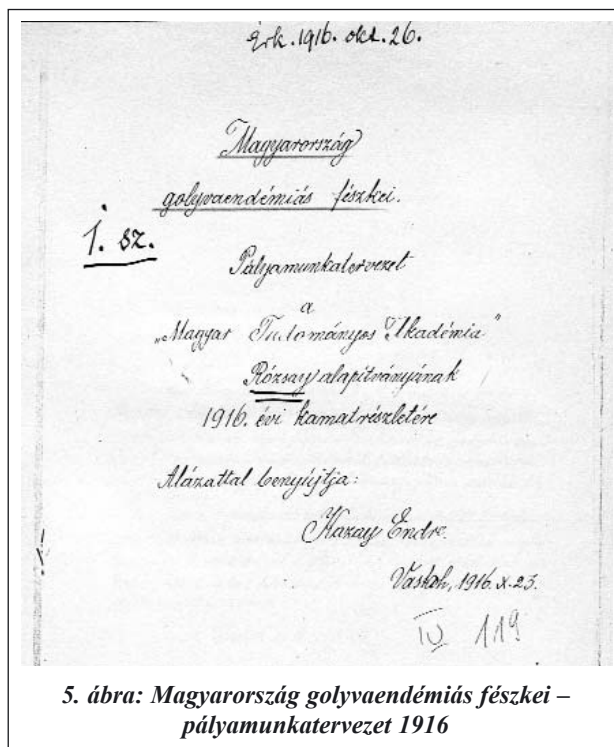
Kazay a gyógyszergyári tevékenysége során a gyakorlati gyógyszerészet problémáival is foglalkozott. Ezt igazolják a szaklapokban megjelent cikkek is. Behatóan tanulmányozta a szilikátokat. Ezt bizonyítja a Magyar Tudományos Akadémia III. osztályának 1914. március 16-i zárt ülésének jegyzőkönyve is, melynek 8. pontja szerint „az osztálytitkár jelentette, hogy a Rózsay pályázatra tévedésből elkésve utólagosan f. évi febr. 28-án érkezett be Kazay Endre gyári vegyésznek a Drogista Szakiskola vegytan tanárának „Féligáteresztő szilikáthártyák” című pályázat tervezete. Az osztály Fröhlich Izidor javaslatára elhatározta, hogy a kéziratot kellő értesítéssel szerzőjének elküldik.” Az értesítő szövegét eddig még nem sikerült felderíteni, annyi azonban bizonyos, hogy Kazay az Akadémiától 400 koronás szubvenciót kapott a további kísérleteihez [17].

1915-ben ismét a tárával cserélte fel az igazgató-fővegyészi állást. Bérbe vette a Virágh örökösök Bihar-megyében levő vaskóh-i gyógyszerertárát. Kazayt Vaskóh-n is foglalkoztatta többek között a golyva elterjedésének kérdése. 1916. október 23-i keltezéssel akadémiai pályamunkát készített, melyben a következőket írja: „munkám célja hazánk golyvaendémias fészkeit felkutatni, a helyeket térképre rakni és a már ismert vagy megállapítható geológiai viszonyok figyelembevételével az endémia okát keresni, az endémia megszűnésének föltételeire rámutatni” (5. ábra). Vaskóh-n működött 1918 szeptemberéig, amikor megvette az élete utolsó állomását jelentő Vértesacsán levő gyógyszerertárát Janovits Istvántól [18].

1919. július 18-i keltezéssel négy kollegájával együtt kinevezték a gyógyszerertárak felügyelőjének [19]. 1920. április 14-én kelt egyik levelében a következőket írta: „amikor hallom, hogy a Horvátországban föllállítandó Gyógyszerészeti Akadémiának leszek a leendő igazgatója, ha addig kibirom szusszal, az utolsó tudvalevőleg a sír lesz. Ezért nem kell csüggedni, a jövőt nem az emberek, hanem a történelmi törvényszerűségek irányítják” [20].

1921-ben a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület tiszteletbeli tagjává választották [21]. 1922-ben Mária Dorottya főhercegnő, orleans-i hercegnő kamarai szállítója is lett [22]. Kazayt rossz egészsége nem kedvetlenítette el a munkától. 1922-ben részt vett a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók keszthelyi vándorgyűlésén, itt ismerte meg Dalibor László győri gyógyszerészt is.

Kazayt vértesacsai működése során továbbra is foglalkoztatta a kémia, a kémiai tudományok eredete. Megírta a „Kémiai műszavaink és jelzőmódszerek eredete és rendszertana” című munkáját, de az nem került kiadásra. Ezt dr. Illosvay Lajos műegyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia másodelnöke lektorálta, és ő írt hozzá előszót. Kazay a Levéltárban őrzött kézirat szerint a munkát 1922-ben fejezte be. 163 gondos kézírással sűrűn teleírt oldalon, elkápráztató gazdagságban, erős kritikai érzékkel, nagy nyelvi, történelmi és tárgyi tudással összesűritett művelődéstörténeti munka, melyben a kémia őskorától dolgozza fel az elemek, vegyületek neveit, azok változásait, valamint kémiai jelölését a különböző korszakokban [23].

5. ábra: Magyarország golyvaendémias fészkei – pályamunkatervezet 1916

